

ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ НІМЕЦЬКОГО ЕТНІЧНОГО ТУРИЗМУ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ

Туризм в Одеській області давно вже визначений як один з пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку. Проте для того, щоб Одещина могла добре заробляти на туризмі, потрібно використовувати культурний потенціал не лише самої Одеси, а й мало відомих за межами області історичних місць, що представляють для вітчизняних і зарубіжних туристів певний інтерес. І одними з таких місць є колишні німецькі колонії.

Німецька колонізація на території Одеської області має більш ніж двохсотлітню історію. Німецькі колоністи зробили значний позитивний внесок в заселення і господарське освоєння краю, мали неабиякі досягнення в галузі сільського господарства і багатьох ремесел, в будівельній справі тощо. Вони привнесли на нові землі елементи своєї культури, духовності, архітектури, звичаїв і традицій. Історичні аспекти німецької колонізації Одещини вивчені дуже докладно. Разом з тим цікавими є географічні дослідження німецьких колоній з точки зору економічних та етнічних особливостей господарювання німецького населення та його вкладу у освоєння і розвиток Одеського регіону, передумов і перспектив етнічного туризму у бувших німецьких колоніях.

Протягом першої половини XIX століття на території сучасної Одеської області було засновано близько 60 німецьких колоній. Зазвичай їх виділяють в три групи: Гросс-Лібентальська, Кучурганська, Задністровська (німецькі поселення Акерманського повіту Бессарабської області). В Російській імперії не без підстав розраховували на те, що німці сприятимуть господарському освоєнню краю. Тому їх намагалися розселити поблизу портових міст з метою сприяння збуту їхньої продукції та в посушливих степових районах для сприяння розвитку землеробства. Відтак, німецькі колоністи селились переважно в приморських, а також у задністровських районах. За агрокліматичним районуванням ці території відносяться до Центрального та Південного агрокліматичних районів. Колонії Гросс-Лібентальської групи розташовані в долині р. Барабой та біля Сухого лиману, Кучурганської групи – біля Кучургану, притоки Дністра та Кучурганського лиману. Колонії Дунай-

Дністровського межиріччя засновувались в долинах річок Когильник, Чага, Аліяга, Чилігідер та ін. Провідною галуззю господарства німецьких колоністів було землеробство. Методи і прийоми, які застосовували німецькі колоністи у землеробстві, провідній галузі господарства, характеризувались певними етнічними особливостями. Зокрема, в умовах посушливого клімату з метою затримки вологи у ґрунті на засіяному весною полі використовували катки, якими ущільнювали верхній шар ґрунту.

Історія виноградарства на Одещині бере свій початок від 1810-1815 рр. і пов'язана саме з німецькою та, меншою мірою, грецькою колонізацією. Спочатку виноград вирощували лише бессарабських сортів. Це були такі сорти, як растрена чи серексія, чорнобіт або чорна кабасма, біла кабасма, цица-каіра [1]. У 80-ті рр. ХІХ ст. жителі Кучурганських колоній, крім бессарабських сортів, розводили виноград сорту чаус, малага. Скальковський А.А. у своєму дослідженні, присвяченому розвитку садівництва та виноградарства у Новоросійському краї, зазначав, що найкращі сади та виноградники з-поміж німецьких колоній Херсонської губернії мають колонії, що знаходяться вздовж річки Кучурган, за ними йдуть Лібентальські колонії, а потім поселення Березанського округу [3].

Сьогодні населені пункти – бувші німецькі колонії – вирізняються серед інших стабільною демографічною ситуацією, достатньо високим рівнем розвитку соціальної інфраструктури. Майже в усіх населених пунктах функціонують школи І-ІІ чи ІІ-ІІІ ступеня, медичні заклади, клуби чи будинки культури та бібліотеки, заклади громадського харчування та побутового обслуговування, відділення зв'язку, спортивні майданчики, культові споруди.

Значна частина мешканців і сьогодні продовжують жити в будинках, побудованих німцями. В деяких з них збереглися предмети німецької господарської і побутової культури. Ті, кому доводилося побувати в колишніх німецьких колоніях, відмічають, що вони відрізнялися від інших сіл особливою доглянутістю, плануванням вулиць і дворів, типовою архітектурою жител, критих простою або глазурованою черепицею. Крім довгих, витягнутих в одну-дві лінії вулиць, для німецьких поселень була характерною наявність громадського саду або лісу; однотипність кам'яних будинків, у яких навіть кількість вікон, що виходили як на вулицю, так і у двір, була однаковою. До того ж, віконниці фарбували в один і той самий колір. Біля кожного будинку росло декілька акацій, а за подвір'ями були розташовані довгі токи, що обмежувались низенькими огорожами. Справжні німецькі будинки склалися з 2-3 кімнат. Подвір'я забудовувалося за традиційною для Пруссії схемою «великого будинку», він мав ще назву «саксонського» чи «середньо німецького» і складався з житлових і господарських приміщень під одним дахом [2]. Прикладом є будинок Едвіна Кельма у Фріденсталі (сучасне с. Мирнопілля Арцизького району), збудований на початку ХХ ст. В ньому і житлове приміщення і клуня, хлів знаходяться в одній будівлі. В господарському приміщенні містяться прилади для ведення сільського господарства: трилезовий плуг, кукурудзяна теребилка, граблі, ваги і в самому кутку стоїть віз. Окрасою подвір'я є криниця.

Цікавими етнічними артефактами безумовно є культові споруди, засновані німецькими колоністами – євангельсько-лютеранські кірхи і католицькі костьоли, які відзначаються багатством архітектурних форм. У найближчому до Одеси Лібентальському окрузі з католицьких костьолів виділялися церква в Кляйн-Лібенталі (с. Малодолинське), 1861 р. в неоготичному стилі, з чотирма вежами, загостреним дахом і стрілчастими вікнами; церква в Йозефталі (с. Йосипівка), 1861 р. в неороманському стилі, відома дивними фресками із зображеннями дванадцяти апостолів; церква в Марієнталі (с. Мар'янівка), 1890 р. в неороманському стилі, що славилася своїми мармуровими вівтарями і картинами.

Головною церквою католиків Кучурганського округу був побудований в 1901 році костьол Пресвятої Діви Марії в Зельці (Лиманське). Він вважався однією з найкрасивіших католицьких церков півдня України і зовні нагадував відомий кафедральний собор в Зальцбурзі (Австрія), монастирські церкви з подвійними вежами у стилі бароко в Сілезії. Будівельним матеріалом монументальної будівлі в стилі неоренесанс і двох веж-близнюків заввишки 57,9 м в стилі необароко послужив камінь-вапняк. З інших церков округу можна відмітити церкву в Мангеймі (с. Кам'янка), 1850 р. в неоготичному стилі і церкву в Бадені (Кучурган), 1899 р. в стилі еклектики.

Отже, в переважній більшості бувших німецьких колоній існують всі передумови для успішного розвитку етнічного туризму. Така діяльність є важливим кроком в підтримці і поширенні культурної спадщини, підвищення якості життя в цих населених пунктах. Поки ж такі пам'ятні місця, як Великодолинське, Мар'янівка, Новоградківка, Лиманське і багато інших, навіть не занесені в список історичних населених пунктів України. Адже колишні німецькі колонії могли б стати об'єктами єдиного туристичного маршруту - свого роду "Золотого кільця" Одещини, де тисячі людей могли б зустрітися з минулим своєї Вітчизни. Так, в церквах колишніх німецьких колоній, що збереглися, можуть проводитися містерії на кшталт кальварійських містерій в Кальварії-Зебжидовській в Польщі, що збирають численні групи паломників, а в центрах мистецтв - фольклорно-обрядові урочистості і виступи, що театралізуються, розвиватися вітражне мистецтво, іконопис, прикладні ремесла; центри виноградарства можуть стати місцями проведення свят молодого вина на зразок німецьких містечок тощо.

Список використаних джерел: 1. Орлова М.Л., Молодецький А.Е. Дослідження особливостей сільськогосподарського природокористування на територіях німецьких поселень Дунай-Дністровського межиріччя // Причорноморський екологічний бюлетень. – Одеса : Інвац, 2007. – № 4. – С. 174-184. 2. Плесская Э.Г. Немцы Причерноморья. – Одесса: Астропринт, 2008. – 136 с. 3. Скальковский А. Опыт статистического описания Новороссийского края. Ч.1. География, этнография и народосчисление Новороссийского края. – Одесса, 1850. – 366 с.